

ROCZ
NIK
LUBUS
KÍ

A decorative horizontal border featuring a repeating pattern of stylized grapevines with clusters of grapes, positioned between the words 'LUBUS' and 'KÍ'.

27

PRZEMIANY LUDNOŚCIOWE
NA POGRANICZU LUBUSKIM

**ROCZNIK
LUBUSKI**

LUBUSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE

**ROCZNIK
LUBUSKI
TOM XXVII Cz. II**

**PRZEMIANY LUDNOŚCIOWE
NA POGRANICZU LUBUSKIM**

Pod redakcją Tomasza Jaworskiego

Zielona Góra 2001

Copyright © by
Lubuskie Towarzystwo Naukowe
Zielona Góra 2001

REDAKTOR NACZELNY
Kazimierz Bartkiewicz

KOLEGIUM REDAKCYJNE
Marian Eckert, Leszek Gołdyka, Edward Hajduk,
Tomasz Jaworski, Barbara Kołodziejska, Regina Orzełek-Bujak,
Wojciech Sitek (Wrocław), Andrzej Toczewski,
Zdzisław Wołk
Sekretarz: Bogdan Idzikowski

PROJEKT OKŁADKI
Witold Michorzewski

TŁUMACZENIA STRESZCZEŃ
Katarzyna Trychoń-Cieślak

REDAKTOR
Ewa Raczyńska-Patalasowa

SKŁAD KOMPUTEROWY
Beata Bukowiec

ISSN 0485-3083

WYDANIE PUBLIKACJI DOFINANSOWANE PRZEZ
KOMITET BADAŃ NAUKOWYCH W WARSZAWIE,
WYŻSZĄ SZKOŁĘ PEDAGOGICZNĄ
IM. TADEUSZA KOTARBIŃSKIEGO W ZIELONEJ GÓRZE,
URZĄD MARSZAŁKOWSKI W ZIELONEJ GÓRZE ORAZ
ZARZĄD MIASTA ZIELONA GÓRA

Druk: Poligrafia Politechniki Zielonogórskiej

SPIS TREŚCI

WSTĘP (Tomasz Jaworski) 9

I. STUDIA, ROZPRAWY, ARTYKUŁY

PAWEŁ STEJKA

Problematyka ludnościowa w historiografii łużyckiej epoki oświecenia 13

ARTUR BRECZKO

Epidemie i ich skutki społeczno-demograficzne na pograniczu
śląsko-łużyckim w XVI–XVIII wieku 25

SYLWIA KOCIOŁ

Osadnictwo serbołużyckie na terenie Saksonii 39

IRENA SOCHACKA

Ludność wschodniej części Dolnych Łużyc w XIV–XVIII wieku 47

KAROLINA KORENDA

Chrzty w parafii Pszczew w latach 1632–1667 65

HANNA KOSIOREK

Zgony w parafii klasztornej w Gubinie w latach 1677–1736 81

KATARZYNA BRAUZA

Urodzenia w Zawidowie w latach 1874–1895 97

GRAŻYNA WYDER

Ludność łużycka w badaniach polskich uczonych XIX wieku 119

ROBERT SKOBELSKI

Akcja likwidacji analfabetyzmu na terenie województwa zielonogórskiego
w latach 1949–1951 143

II. BIOGRAMY I PRZYCZYNNKI BIOGRAFICZNE

PAWEŁ JUCKIEWICZ

Abraham Frenzel (1656–1740) 159

SYLWIA KOCIOŁ

Woldemar Lippert (1861–1937) 161

IRENA SOCHACKA

Rudolf Lehmann (1891–1984) 162

WIESŁAW PYŻEWICZ Józef Wojciech Leszczyński (1930–1975)	165
--	-----

III. ŹRÓDŁA, MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

BOHDAN HALCZAK Obraz Środkowego Nadodrza w 1936 r. w relacji polskiego turysty	171
---	-----

TOMASZ JAWORSKI I IRENA SOCHACKA Wczesnośredniowieczny obraz pogranicza śląsko-łużyckiego w opisie XIX-wiecznego kronikarza żarskiego	177
---	-----

IV. RECENZJE, ARTYKUŁY RECENZYJNE

KRZYSZTOF MIKULSKI, <i>Przestrzeń i społeczeństwo Torunia od XIV do początku XVIII wieku</i> , Toruń 1999, ss. 464 + 2 mapy (Hanna Kosiorek)	191
---	-----

MARIUSZ KWIATKOWSKI, <i>Człowiek sukcesu ekonomicznego jako wzór osobowy w pierwszych latach transformacji systemowej w Polsce. Studium z socjologii moralności</i> , Lubuskie Towarzystwo Naukowe, Zielona Góra 2000, ss. 184 (Janusz Mariański)	193
--	-----

<i>Polska – Niemcy – Ukraina w Europie. Narodowe identyfikacje i europejskie integracje w przededniu XXI wieku</i> , red. W. Bonusiak, Rzeszów 2000, ss. 203 (Małgorzata Szymczak)	196
---	-----

MARTIN KASPER, <i>Die Lausitzer Sorben in der Wende 1989/1990. Ein Abriss mit Dokumenten und einer Chronik</i> , Bautzen/Budyšin 2000, ss. 468 (Paweł Juckiewicz)	199
--	-----

WALDEMAR BENA, ANDRZEJ PACZOS, <i>Dolina rzeki Kwisy. Album – monografia</i> , Lubań 2000, ss. 144 + mapa (Wiesław Pyżewicz)	200
--	-----

<i>Serbołużyczanie. Kultura i historia, Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej w dniu 20 listopada 1998 r. w Brzegu</i> , red. L. Kuberski i P. Pałys, Brzeg 2000, ss. 40 (Wiesław Pyżewicz)	203
--	-----

RAFAŁ LESZCZYŃSKI, <i>My i oni. Kontakty kulturalne Polaków i Łużyczan, Stowarzyszenie Instytut Śląski, Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski w Opolu</i> , Opole 2000, ss. 319 (Tomasz Jaworski)	205
--	-----

WALDEMAR BENA, <i>Dzieje Puszczy Zgorzelecko-Osiecznickiej a także rys historyczny Górnych Łużyc do 1815 roku</i> , Wydawnictwo F. H. Agat, Zgorzelec 1999, ss. 257 (Tomasz Jaworski)	207
--	-----

INHALTSVERZEICHNIS

VORWORT (Tomasz Jaworski)	9
---------------------------------	---

I. STUDIEN, BEITRÄGE, ARTIKEL

PAWEŁ STEJKA

Zur Bevölkerungsfrage in der sorbischen Historiographie der Aufklärung ...	13
--	----

ARTUR BRE CZKO

Epidemien und ihre sozial-demographischen Folgen auf dem Grenzgebiet Schlesiens und der Lausitz vom 16. bis 18. Jahrhundert	25
--	----

SYLWIA KOCIOŁ

Die Lausitzer Ansiedlung in Sachsen	39
---	----

IRENA SOCHACKA

Die Bevölkerung des östlichen Teils der Niederlausitz vom 14. bis 18. Jahrhundert	47
--	----

KAROLINA KORENDA

Taufen in der Pfarrgemeinde Pszczew in den Jahren 1632–1667	65
---	----

HANNA KOSIOREK

Todesfälle in der Klostersgemeinde Guben in den Jahren 1677–1736	81
--	----

KATARZYNA BRAUZA

Die Geburten in Zawidów in den Jahren 1874–1895	97
---	----

GRAŻYNA WYDER

Sorbische Bevölkerung in den Forschungen der polnischen Wissenschaftler des 19. Jhs.	119
--	-----

ROBERT SKOBELSKI

Zur Überwindung des Analphabetismus in der Wojewodschaft Zielona Góra (Grünberg) in den Jahren 1949–1951	143
---	-----

II. BIOGRAMME und BIOGRAPHISCHE BEITRÄGE

PAWEŁ JUCKIEWICZ

Abraham Frencl (1656–1740)	159
----------------------------------	-----

SYLWIA KOCIOŁ

Woldemar Lippert (1861–1937)	161
------------------------------------	-----

IRENA SOCHACKA
Rudolf Lehmann (1891–1984) 162

WIESŁAW PYŻEWICZ
Józef Wojciech Leszczyński (1930–1975) 165

III. QUELLEN, QUELLENMATERIAL

BOHDAN HALCZAK
Das Bild des Mittelodergebietes im Jahre 1936 im Bericht
eines polnischen Touristen 171

TOMASZ JAWORSKI UND IRENA SOCHACKA
Frühmittelalterliches Bild des schlesisch-sorbischen Gebietes in
der Beschreibung des Sorauer Chronisten aus dem 19. Jahrhundert 177

IV. REZENSIONEN, REZENSIONSARTIKEL

KRZYSZTOF MIKULSKI, *Przestrzeń i społeczeństwo Torunia od XIV do
początku XVIII wieku*, Toruń 1999, S. 464 + 2 Karten (Hanna Kosiorek) .. 191

MARIUSZ KWIATKOWSKI, *Człowiek sukcesu ekonomicznego jako wzór
osobowy w pierwszych latach transformacji systemowej w Polsce.
Studium z socjologii moralności*, Lubuskie Towarzystwo Naukowe,
Zielona Góra 2000, S. 184 (Janusz Mariański) 193

*Polska – Niemcy – Ukraina w Europie. Narodowe identyfikacje i europejskie
integracje w przededniu XXI wieku*, Red. W. Bonusiak, Rzeszów 2000,
S. 203 (Małgorzata Szymczak) 196

MARTIN KASPER, *Die Lausitzer Sorben in der Wende 1989/1990.
Ein Abriss mit Dokumenten und einer Chronik*, Bautzen/Budyšin 2000,
S. 468 (Paweł Juckiewicz) 199

WALDEMAR BENA, ANDRZEJ PACZOS, *Dolina rzeki Kwisy. Album –
monografia*, Lubań 2000, S. 144 + Karte (Wiesław Pyżewicz) 200

*Serbołużyczanie. Kultura i historia, Materiały z konferencji naukowej
zorganizowanej w dniu 20 listopada 1998 r. w Brzegu*, Red. L. Kuberski
und P. Pałys, Brzeg 2000, S. 40 (Wiesław Pyżewicz) 203

RAFAŁ LESZCZYŃSKI, *My i oni. Kontakty kulturalne Polaków i Łużyczan,
Stowarzyszenie Instytut Śląski, Państwowy Instytut Naukowy – Instytut
Śląski w Opolu*, Opole 2000, S. 319 (Tomasz Jaworski) 205

WALDEMAR BENA, *Dzieje Puszczy Zgorzelecko-Osiecznickiej a także rys
historyczny Górnych Łużyc do 1815 roku*, Verlag F.H. Agat,
Zgorzelec 1999, S. 257 (Tomasz Jaworski) 207

WSTĘP

Niniejszy tom „Rocznika Lubuskiego” zawiera prace poświęcone problematyce stosunków demograficznych i społecznych na pograniczu lubuskim, a przede wszystkim z jego śląsko-łużyckiej części. Są tu wprawdzie pewne odstępstwa od tych dwóch głównych wyznaczników, ale nie zmieniają one w istotny sposób przyjętego założenia. Wynika to przede wszystkim stąd, że od kilku lat realizowany jest w Instytucie Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej i Towarzystwie Studiów Łużyckich program badań demograficzno-społecznych pogranicza śląsko-łużyckiego.

Prezentowane prace przedstawiają dopiero początkową fazę tych badań i na ich pełne zakończenie wypada jeszcze trochę poczekać, ze względu jednak na wagę zagadnienia, a przede wszystkim brak tego typu rozpoznania naukowego, zdecydowaliśmy się na ich opublikowanie. Decydującym elementem był fakt, iż nasza wiedza na temat stosunków ludnościowych, a głównie demograficznych, nie posunęła się w ostatnich pięćdziesięciu latach do przodu. Dopiero ostatnio zaczęto się nią bliżej zajmować, a tymczasem badania europejskie mają swój szczyt rozwojowy w tym zakresie już za sobą.

Jeżeli chodzi o przestrzeń czasową, która objęta została badaniami, to wyznaczają ją czasy nowożytne. Co do okresu wcześniejszego nie dysponujemy źródłami demograficznymi, które byłyby tak dokładne i wiarygodne. Tylko w niektórych miejscowościach zachowały się wcześniejsze źródła (jak np. w Żarach), które dają pewien obraz stosunków ludnościowych. Znacznie pełniejszy zestaw źródeł posiadamy dla okresu od XVIII do XX wieku.

Mamy nadzieję, że przedstawiony materiał spotka się z zainteresowaniem, a osiągnięte wyniki przysłużą się pogłębieniu wiedzy o przeszłości pogranicza śląsko-łużyckiego. Pewnym optymizmem napawa fakt, że ludzie młodzi prowadzą te badania, co powinno gwarantować, iż mogą one nabrać charakteru długofalowego, a zatem mogą być również kompleksowe. Zakładamy, że będą one dobrą podstawą dalszych prac, które powinny objąć kulturę ludności interesującego nas pogranicza.

Tomasz Jaworski